

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال سوم، شماره پیاپی ۷، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۳

تاریخ دریافت: ۹۱/۷/۲۴ تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۲۸

صص ۹۵-۱۱۵

بررسی نقش هراس اجتماعی در انزوای اجتماعی زنان روستایی مورد مطالعه روستاهای دالاهو

گلمراد مرادی، استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلام آباد غرب*

مهرداد زمانی، مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور

چکیده

یکی از مسائل اساسی در حوزه علوم اجتماعی و بویژه در جامعه‌شناسی، بحث انزوای اجتماعی^۱ زنان است. بدون شک، مشارکت اجتماعی به معنی هماهنگی و درگیر شدن همه اجزای نظام اجتماعی در جهت دستیابی به اهداف نظام، یکی از خصوصیات مهم جامعه مطلوب است. این امر هنگامی حاصل می‌گردد که اعضای آن جامعه به عنوان عناصر تشکیل‌دهنده اجزای نظام اجتماعی وظایف خود را شناخته، به آن عمل نمایند. هدف اصلی این مطالعه، بررسی نقش هراس اجتماعی در انزوای اجتماعی زنان روستایی در شهرستان دالاهوست. این پژوهش با استفاده از روش پیمایش و از طریق ابزار پرسشنامه استاندارد شده انجام شد. جامعه آماری مورد مطالعه کل زنان مناطق روستایی دالاهوست. تعداد ۴۰۰ نفر از جامعه آماری به شیوه تصادفی طبقه‌ای با استفاده از جدول لین برای مطالعه انتخاب شدند. از اعتبار صوری و سازه برای روایی و آلفای کرونباخ برای پایایی ابزار پژوهش استفاده شد و از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل واریانس برای آزمون فرضیات و تکنیک رگرسیون برای سنجش مدل پژوهش استفاده شد. براساس یافته‌های پژوهش، رابطه بین متغیرهایی، چون سن ($r = -0/25$)، میزان تحصیلات ($r = -0/41$) و میزان درآمد ($r = 0/081$) است. مقدار Beta برای هراس اجتماعی برابر $0/47$ بیانگر این است که به ازای یک واحد افزایش در میزان هراس اجتماعی، متغیر وابسته انزوای اجتماعی برابر $0/47$ تغییر می‌کند. مقدار R^2 نشان می‌دهد این متغیر به تنهایی توانسته است $0/42$ از واریانس متغیر وابسته (انزوای اجتماعی) را تبیین کند ($R^2 = 0/42$). میانگین نمره هراس اجتماعی افراد در بعد ترس اجتماعی برابر $19/43$ ، در بعد اجتناب اجتماعی برابر $23/15$ و در بعد ناراحتی فیزیولوژیک برابر $16/12$ است. بین میانگین‌های هر بعد با هم تفاوت است و این تفاوت مشاهده شده براساس آزمون F با مقدار $4/528$ و در سطح معنی‌داری $0/003$ تأیید شده است.

واژه‌های کلیدی: انزوای اجتماعی، هراس اجتماعی، زنان روستایی، ترس، اجتناب، ناراحتی فیزیولوژیک.

مقدمه

یکی از مسائلی که امروزه مورد مطالعه اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی، روان‌شناسی، مدیریت و سایر حوزه‌های علوم انسانی است، انزوای اجتماعی است. اندیشمندان مختلف از جنبه‌های متفاوتی انزوای اجتماعی را مطالعه کرده‌اند. لوچر و همکارانش انزوای اجتماعی را جدایی فیزیکی و اجتماعی افراد از دیگران تعریف نموده‌اند (Locher et al. 2005: 748). سمن انزوای اجتماعی را واقعیتی فکری می‌داند که در آن فرد تعلق و انفصال کاملی را با ارزش‌های مرسوم جامعه احساس می‌کند (Seeman, 1983: 517). کوهن انزوای اجتماعی را معادل بیگانگی فرهنگی (Cohn, 1955: 117)، یوریک آن را به معنای عدم پیوندهای اجتماعی در میان افراد (یوریک به نقل از چلبی، ۱۳۸۳: ۴)، بورهالت و دیگران انزوای اجتماعی را در فقدان ارتباط با دیگر مردم (Burhalt et al. 2003: 73)، هاوتورن انزوای اجتماعی را در احساس تنهایی، عدم حمایت اجتماعی، عدم یا سطح پایین تماس اجتماعی، زندگی تنها و احساس غربت می‌داند (Hawthorne, 2006: 521) و کریستینا و همکارانش براین باورند که انزوای اجتماعی در دو مفهوم مجزا بیان می‌شود: اول در معنای جدایی افراد و گروه‌های اجتماعی از جامعه وسیع دیگر است و معنای دوم آن به جدایی افراد از گروه‌های اجتماعی اولیه، مانند خانواده، دوستان و همسایگان بیان می‌شود (Christina et al. 2009: 175). چلبی نیز انزوای اجتماعی را به معنای فقدان یا ضعف اتصال‌های فرد با سایر افراد، گروه‌ها و جامعه تعریف می‌نماید و ابعاد آن را براساس سطح روابط خانوادگی، روابط محلی، پیوندهای انجمنی و سرمایه اجتماعی ابزاری بررسی می‌کند (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۴).

هر اندازه جهت‌گیری اجتماعی و تماس‌های میان افراد تضعیف شود، به تعبیر تونیس از گم‌نشافت به سمت گزلفشافت حرکت کرده، فردگرایی بیشتر بروز می‌کند. شاید توسعه اجتماعی برای اجتماعات محلی در درجه اول خوب باشد، اما در نتیجه توسعه اجتماعی پیوندهای محلی کم‌رنگ

می‌شوند و این موضوع باعث ناهمگونی در زندگی اجتماعی آنها می‌شود (Roberts, 2006: 162). تغییرات در حوزه شبکه اجتماعی، تغییرات در فراوانی تماس‌ها (مراودات)، تغییرات در فعالیت‌های اجتماعی، تغییرات در احساس دلتنگی، انواع کمک (اطلاعاتی، هیجانی،...) و فقدان تماس‌های اجتماعی باعث شده است در جامعه روستایی نیز افراد منزوی و گوشه‌گیر شوند.

برای بیشتر روستاییان زندگی با دوستان و خانواده مهم است و به آن توجه می‌کنند. آنها تماس بیشتری با هم آبادی‌های خود دارند و اعتقاد دارند که این ارتباطات و تماس‌ها خیلی مهم است. تماس‌های اجتماعی در میان روستاییان نسبت به شهرنشینان بیشتر و فشرده‌تر است. آنها بیشتر همدیگر را ملاقات می‌کنند (Hortulanus et al. 2006). اما آنچه امروزه مشاهده می‌شود، این واقعیت است که روستاییان در دنیای خودساخته ذهنی زندگی می‌کنند. انزوای اجتماعی در محیط‌های روستایی بیشتر از محیط‌های شهری است. شاید انزوای مکانی شهرهای بزرگتر بیشتر از روستاها باشد، اما لزوماً انزوای مکانی به معنای انزوای اجتماعی هم نیست. انزوای اجتماعی در روستاها به معنای عدم حضور آنها در جمع‌ها، انجمن‌ها، فضای عمومی و مکان‌هایی است که نیاز است آنها در حضور جمع ایفای نقش کنند؛ مثلاً در مراسم عروسی یا عزاداری زنان روستایی نقش کم‌رنگ‌تری نسبت به مردها دارند؛ از طرفی، در منزل و فضای شخصی خانواده نیز کمترین توجه به آنها از طرف مردها می‌شود. از طرف دیگر هم طیف وسیعی از دختران روستایی به خاطر این نوع نگرش‌های فرهنگی که انزواطلبی را دامن می‌زند، از کسب تحصیلات عالی خودداری می‌کنند.

از جمله ویژگی‌های شخصی زنان روستایی که می‌تواند در انزوای اجتماعی آنها دخیل باشد، اعتماد به نفس پایین و مهارت‌های ضعیف اجتماعی است که برقراری روابط پایدار با دیگران را دشوار می‌سازد. مردم امروزه براین باورند که انزوای اجتماعی پدیده معمول شهرهای بزرگ است، زیرا

"حمایت شبکه" که به فرد احساس تعلق به شبکه‌ای با الزامات متقابل می‌دهد و "حمایت تحسین" که به شکل تحسین و احترام است، صحبت می‌کنند (Hortulanus et al. 2006: 15).

افراد برای زندگی و بقا و کارکرد بهینه به یکدیگر وابسته‌اند؛ این موضوعی است که حمایت اجتماعی را پیش نیاز اساسی وجود داشتن و بقا می‌داند. محیط زندگی نقش مهمی در بروز انزوای اجتماعی نیز دارد. برای بسیاری، محله‌ها معنای متفاوتی یافته‌اند و این نه تنها به واسطه افزایش مشارکت کاری است، بلکه به علت جریان بالای جغرافیایی نیز هست. بنابراین، محدوده رابطه انزوای اجتماعی و شرایط محلی و نیز محیط اجتماعی باید تعیین شود. مردم امروزه بر این باورند که انزوای اجتماعی پدیده معمول شهرهای بزرگ است، زیرا بیشترین تنوع قومی و فرهنگی در آنها یافت می‌شود. به واسطه تفاوت در سبک زندگی و آداب و رسوم، مردم در محله‌های شهری تماس کمتری با هم دارند. اما در دهه‌های اخیر، اجتماعات کوچک نیز پیشرفت‌هایی دارند که می‌تواند انزوای اجتماعی را تقویت کند؛ جمعیت بسیاری از روستاها کاهش یافته و امکانات محلی بسیاری از بین رفته است. بسیاری از ساکنان روستاهای خود را برای شرکت در انواع فعالیت‌های اجتماعی و یا استفاده از امکانات ترک می‌گویند. گروه‌های خاصی چون: افراد مسن، زنان خانه‌دار و خانواده‌های بدون اتومبیل پیامدهای منفی افزایش مقیاس فضایی و تمرکز این فعالیت‌ها و تسهیلات را تجربه می‌کنند. این پیامدها وابستگی آنها را به شبکه‌های شخصی و آسیب‌پذیری آنها را به انزوای اجتماعی افزایش می‌دهد. علاوه بر ویژگی‌های شخصی، حوادث زندگی، درجه مشارکت اجتماعی و محیط محله مدرن، وضعیت زندگی قشرهای خاصی از مردم نیز می‌تواند فاکتوری در ایجاد انزوای اجتماعی باشد (Hortulanus et al. 2006: 6). کیفیت محیط اجتماعی برای روستاییان بهتر از ساکنان شهر است. روستاییان روابط بیشتری با همسایگان خود داشته، آنها را مهم می‌دانند،

بیشترین تنوع قومی و فرهنگی در آنها یافت می‌شود. به واسطه تفاوت در سبک زندگی و آداب و رسوم، مردم در محله‌های شهری تماس کمتری با هم دارند، اما در دهه‌های اخیر، اجتماعات کوچک نیز پیشرفت‌هایی دارند که می‌تواند انزوای اجتماعی را تقویت کند؛ جمعیت بسیاری از شهرهای کوچک بسیار کاهش یافته و امکانات محلی بسیاری از بین رفته است. بسیاری از ساکنان روستاهای خود را برای شرکت در انواع فعالیت‌های اجتماعی و یا استفاده از امکانات ترک می‌گویند. گروه‌های خاصی چون افراد مسن، زنان خانه‌دار و خانواده‌های بدون اتومبیل، پیامدهای منفی افزایش مقیاس فضایی و تمرکز این فعالیت‌ها و تسهیلات را تجربه می‌کنند. این پیامدها وابستگی آنها را به شبکه‌های شخصی و آسیب‌پذیری آنها را به انزوای اجتماعی افزایش می‌دهد. علاوه بر ویژگی‌های شخصی، حوادث زندگی، درجه مشارکت اجتماعی و محیط محله مدرن، وضعیت زندگی قشرهای خاصی از مردم نیز می‌تواند فاکتوری در ایجاد انزوای اجتماعی باشد (Christina et al. 2009: 112).

یکی از متغیرهای اساسی که می‌تواند احساس انزوای اجتماعی را بالا ببرد، میزان ترس و ناامنی است. به عبارت دیگر، هراس اجتماعی^۱ از جمله متغیرهای اساسی در شدت و ضعف انزوای اجتماعی نقش اساسی ایفا می‌کند. با توجه به اینکه روابط اجتماعی برای پیشرفت و برقراری ماهیت و احترام به خود افراد مهم هستند، فرض می‌شود که افراد ماهیت شخصی و احترام به خودشان را با درونی کردن قدردانی سایرین مشخص توسعه می‌دهند. این تحسین به طور دائم در زندگی روزمره شکل می‌گیرد. با اینکه رفتار افراد در تبادلات با سایرین دائماً مورد قضاوت و ارزیابی توسط خود و سایرین قرار می‌گیرد. تماس با سایرین به افراد ماهیتی اجتماعی و قالبی از مرجعی ارائه می‌کند که بر ارزش‌ها و مواردی که توسعه می‌دهند و انتخابات و طرح‌هایی که می‌سازند، تأثیر دارد. در این حوزه دانشمندان اجتماعی از

^۱ Social Phobia

سطحی انزوای اجتماعی" با تأکید بر عنصر رابطه‌ای به مطالعه انزوای اجتماعی پرداخته، علل و پیامدهای آن را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی منطقه و ثبات ساکنان در سطح ساختی و اعتماد، امنیت و تعدد گروه‌ها و هویت‌ها در سطح فردی تأثیرات مؤثر و معنی‌داری بر روابط اجتماعی دارند. همچنین، سطح روابط اجتماعی به نوبه خود تأثیر مؤثر و کاهنده‌ای بر احساس تنهایی و احساس عجز نشان می‌دهند (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۳-۳۱).

پورشهریاری مه (۱۳۸۶). در مقاله‌ای با عنوان "مقایسه افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی دانش‌آموزان دختر کاربر و غیر کاربر اینترنتی دبیرستان‌های تهران" با استفاده از پرسشنامه ارتباطات خانوادگی، آزمون افسردگی CDI و مقیاس انزوای اجتماعی UCLA به این نتایج دست یافت که بین گروه کاربران و غیر کاربران در سه متغیر افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی، تفاوت معناداری وجود ندارد. در مرحله دوم با توجه به نتایج موجود از میان کاربران اینترنتی (میانگین ۱۰ ساعت یا بیشتر)، ۲۵ دانش‌آموز به روش تصادفی انتخاب شده و با ۲۵ دانش‌آموز غیرکاربر در سه متغیر ذکر شده مقایسه شدند. نتایج آزمون t بیانگر تفاوت معنادار بین دو گروه در هر سه متغیر بود (پورشهریاری مه، ۱۳۸۶: ۴۹-۶۴).

محسنی و همکاران (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت (در میان کاربران کافی نت‌های تهران)"، به بررسی تأثیرات استفاده از اینترنت بر کاربران اینترنت در کافی نت‌های تهران پرداختند. نتایج به دست آمده میان زمان استفاده از اینترنت در طول شبانه روز و انزوای اجتماعی رابطه‌ای معنادار و معکوس نشان می‌دهند. همچنین، استفاده اجتماعی از اینترنت موجب کاهش انزوای اجتماعی می‌گردد (محسنی و همکاران، ۱۳۸۵: ۷۲-۹۵).

مطالعات انجام شده پژوهشگر را در طراحی فرضیه‌ها، متغیرها و روش به کار گرفته یاری نمودند و هر کدام تلاشی

اما در شهرها معمولاً فهم این روابط دشوار است و این موضوع تا حدودی به سبب شباهت در سبک زندگی روستا نسبت به شهر است. روستائینان بیشتر از شهرنشینان به جامعه محلی گرایش دارند که اغلب همراه با مهارت اجتماعی است (Roberts, 2006: 169).

با عنایت به موارد بالا، این مقاله به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که هراس اجتماعی چه نقشی در انزوای اجتماعی میان زنان روستایی دارد؟ با توجه به اینکه در میان روستائیان نیز مطالعه خاصی صورت نگرفته است، بیشتر محققان به خاطر دستیابی راحت‌تر به جامعه آماری، معمولاً مطالعه خود را در بین شهرنشینان انتخاب می‌کنند و این ما را از مطالعه زندگی تقریباً دست نخورده روستایی محروم می‌نماید. از طرفی هم شهرستان دالاهو به عنوان یک شهرستان نوپا و با اکثریت روستائین و همچنین فرهنگ غالب روستایی در استان کرمانشاه می‌تواند زمینه مطالعاتی جالبی را برای پاسخگویی به سؤال فوق فراهم نماید؛ لذا روستاهای اطراف این شهرستان به عنوان واحدهای مطالعاتی انتخاب شدند.

به طور کلی، هدف اساسی این پژوهش بررسی رابطه بین هراس اجتماعی و انزوای اجتماعی در زنان روستایی شهرستان دالاهوست. در قالب این هدف کلی، اهداف جزئی‌تری مطرح است که به شرح زیر هستند:

- ۱- سنجش و برآورد میزان انزوای اجتماعی در بین زنان روستایی؛
- ۲- تعیین مؤلفه‌های هراس اجتماعی و مقایسه هر کدام از آنها با هم؛
- ۳- بررسی رابطه هر کدام از مؤلفه‌های هراس اجتماعی (ترس، اجتناب و ناراحتی فیزیولوژیک) با انزوای اجتماعی؛
- ۴- بررسی نقش متغیرهای جمعیتی (سن، جنس، وضعیت تأهل و ...) در میزان انزوای اجتماعی.

پژوهش‌های انجام شده

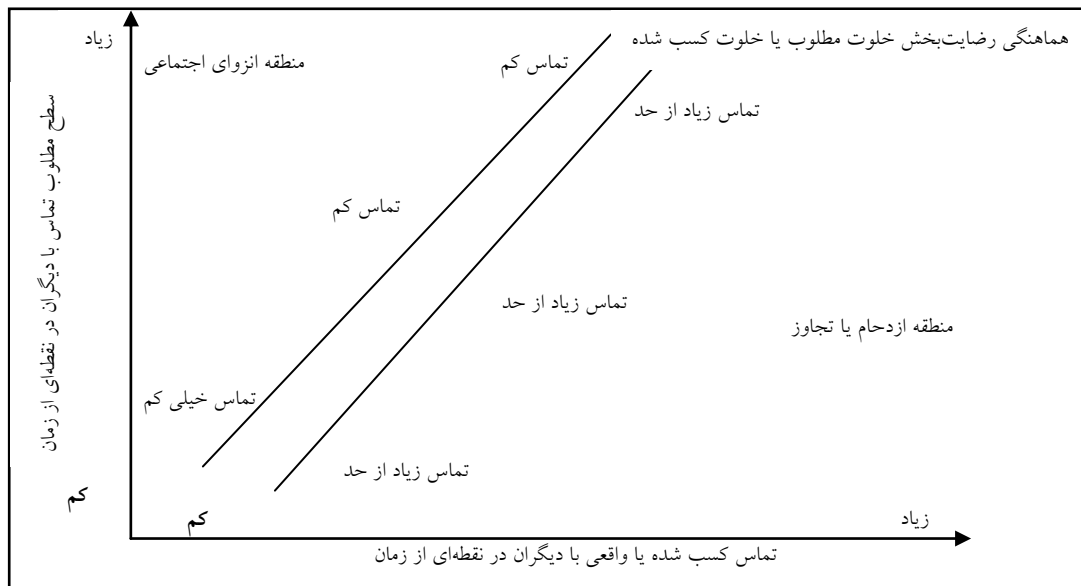
چلبی و امیرکافی (۱۳۸۳) در پژوهشی با عنوان "تحلیل چند

اندیشمندان برای درک برخی از علل انزوای اجتماعی بودند، اما با این وصف، این مطالعات به طور مفصل جنبه‌های هراس اجتماعی و انزوای اجتماعی را مطالعه نکرده و از طرفی هم کمتر محققان به مطالعه زندگی روستایی توجه می‌کنند و معمولاً زمینه مطالعاتی خود را در میان شهرنشینان می‌گیرند. لذا مسأله‌ای به این حساسیت با بررسی جامع مسأله نیاز به نظریه‌ای جامع دارد که جمیع جوانب امر را در نظر بگیرد که سعی شده در این پژوهش این چارچوب نظری کامل طراحی شود؛ ثانیاً طراحی پیچیده‌ای برای اندازه‌گیری متغیرهای دخیل لازم است که این کار با استفاده از ابزاری قوی و توانمند و همچنین، دارای روایی و پایایی بالا صورت گیرد؛ ثالثاً روش‌های آماری پیشرفته‌ای برای تحلیل داده‌ها ضروری است تا نتایج به دست آمده واقعاً نشان‌دهنده رابطه انزوای اجتماعی از یک طرف و هراس اجتماعی از طرف دیگر باشد که این کار با استفاده از مدل رگرسیونی، تحلیل مسیر و مدل معادلات ساختاری انجام گرفته است.

ادبیات نظری پژوهش

از دیدگاه جامعه‌شناسی روابط اجتماعی در شکل تماس‌های اجتماعی به عنوان عنصر سازنده همبستگی و پایداری اجتماعی در میان مردم تلقی می‌شود (Hortulanus et al. 2006; 16). به عبارت دیگر، روابط اجتماعی برای رفاه اجتماعی و شخصی افراد حایز اهمیت است و نقشی کلیدی در پرداختن به مسائل دارد؛ مردم در شبکه اجتماعی می‌توانند به سهولت با فردی ارتباط برقرار سازند که دارای وضعیتی بغرنج است و این بدون چالش‌پذیر ساختن مسأله انجام می‌شود (چلبی، ۱۳۸۳: ۲۷). به علاوه، روابط اجتماعی برای عملکرد اجتماعی اهمیت بیشتری دارند؛ افراد در شبکه اجتماعی می‌توانند به منابع اجتماعی چون کار، آموزش و... دسترسی داشته باشند و از دیدگاه جامعه‌شناختی داشتن روابط درست ضرورت دارد. تأکید بر رفاه شخصی و تهدید عملکرد اجتماعی می‌تواند دلیل این باشد که انزوای اجتماعی منحصراً یک مسأله خصوصی نیست، بلکه یک مسأله اجتماعی نیز هست. افرادی که جزئی

از شبکه‌های اجتماعی هستند، در زندگی اجتماعی فعال‌ترند؛ در کلوب‌ها مشارکت بیشتری دارند، مراقبت غیررسمی بیشتری ارائه می‌دهند، کار داوطلبانه بیشتری انجام می‌دهند و نقش مهمتری در انواع سازمان‌های اجتماعی دارند و این برای اجتماع حایز اهمیت است. زیرا این مشارکت اجتماعی بستری مناسب را برای فعالیت اجتماعی فراهم می‌آورد. انزوای اجتماعی به شیوه‌ای متفاوت نیز تهدیدی برای انسجام اجتماعی است. انزوا و شخصی شدن نتیجه از بین رفتن پیوندهای همسایگی است که روزگاری عامل پیوند آشنایان و همسایگان می‌شد. این امر باعث شده که پیوند دادن جوانان با سنت‌های قدیم قومی بسیار دشوار باشد (Roberts, 2006: 162). آنچه اساس یک مطالعه اجتماعی را تعیین می‌کند، چارچوب نظری است. بر پایه چارچوب نظری، محقق در واقع یک زاویه نگرش برای خود انتخاب می‌کند. به عبارت دیگر، از طریق چارچوب نظری است که می‌توان مشخص نمود روی چه نکاتی باید تأکید داشت و چگونه پدیده مورد نظر را مطالعه کرد (لهسانی‌زاده، ۱۳۸۵: ۲۳). بر این اساس، در این مقاله سعی می‌شود ابتدا دیدگاه‌های نظری را مرور کنیم و سپس مدل تجربی را براساس این مبانی نظری تدوین نماییم. ویستن (۱۹۷۰) خلوت را در چهار نوع طبقه‌بندی کرده است. اولین بعد آن تنهایی است. در حالت تنهایی فرد تنها و به دور از چشم دیگران و در نهایت از خلوت برخوردار است. دومین بعد خلوت نزدیکی و محرومیت است که زمانی حاصل می‌شود که گروهی کوچک (زن یا مرد) از بیگانگان جدا می‌شوند و تنها هستند. سومین بعد آن گمنامی است که زمانی حاصل می‌شود که فرد در جمع گم می‌شود. او در مکانی عمومی و در میان جمع حضور دارد، اما کسی او را نمی‌شناسد و در نهایت چهارمین بعد خلوت، خودداری یا توداری است. در این مرحله فرد به معنای واقعی کلمه دیگران را خارج از حوزه فعالیت و زندگی خود نگاه می‌کند. مانند زمانی است که بخواهیم حرف دیگران را بشنویم، ولی به آنها توجه نکنیم. مدل نظری ویستن در نمودار ۱ بیان شده است.

نمودار ۱- مدل مفهومی ویستن (۱۹۷۰)

منبع: آلمن، ۱۳۸۲: ۲۹

مجاز است، اما ابعاد بسیار محدودی دارد. سوم فاصله اجتماعی از چهار تا دوازده پا است. منطقه‌ای که عموماً در محیط‌های رسمی مثل مصاحبه‌ها رعایت می‌شود و در نهایت منطقه چهارم، فاصله عمومی است که بیش از دوازده پاست. این فاصله از طرف کسانی که با جمعی از مخاطبان سروکار دارند، رعایت می‌شود. در کنش‌های متقابل عادی، حساسترین و تنش‌زاترین مناطق عبارتند از: فاصله صمیمانه و فاصله شخصی. اگر این حد و مرزها زیرپا گذاشته شوند، مردم سعی می‌کنند فضای مختص به خویش را دوباره به تصرف درآورند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۱۴۲).

دیدگاه سطح توسعه اقتصادی اجتماعی بر این باور است که منطقه مسکونی بر روی پیوندهای اجتماعی ساکنان تأثیر می‌گذارد. در این زمینه پارک، ویرث و یانگ استدلال می‌کنند که ساکنان مناطق محروم اغلب به علت انتخاب محدود به درون مرزهای محدود و مشخص عقب‌نشینی می‌کنند و از این طریق هویت‌های اجتماعی در میان آنها شکل گرفته، سازمان می‌یابد. این وضعیت همچنین می‌تواند منافع مشترکی را ایجاد کند و معاشرت‌های شخصی را تقویت نماید (پارک، ۱۹۱۶؛ به نقل از چلبی، ۱۳۸۳: ۵). بر این اساس، هر اندازه مناطق فقیر و

براساس این مدل، اگر افراد بتوانند به سطح مطلوب تعامل دست یابند، می‌توان گفت که آن نظام اجتماعی در حالت تعادل یا توازن است. اما اگر میزان رابطه کمتر یا بیشتر از سطح مطلوب باشد، موقعیت نامتعادل است. وقتی فرد به رابطه زیاد با دیگری تمایل دارد و قادر به افزایش رابطه با او نیست، در این زمان است که احساس تنهایی و انزوای اجتماعی به او دست می‌دهد و اگر بیش از حد رابطه مطلوب برقرار کند، احساس می‌کند که به حریمش تجاوز شده است (آلمن، ۱۳۸۲: ۳۱).

دیدگاه تی‌هال

تی‌هال چهار منطقه از فضاهای شخصی را از هم تمیز می‌دهد: اول فاصله صمیمانه که حدود کمتر از یک و نیم پا است و مختص به تماس‌های اجتماعی بسیار اندک است. فقط کسانی که مناسباتشان با یکدیگر در برگیرنده لمس و تماس جسمانی است، مثل عشاق یا والدین و فرزندان، مجازند که وارد این منطقه از فضای خصوصی شوند. دوم فاصله شخصی است که یک و نیم تا چهار پاست. این فاصله معمولاً با دوستان و آشنایان نزدیک است. در این فضا تماس و نزدیکی تا حدی

سپری" است (Hawthorne, 2006: 529)

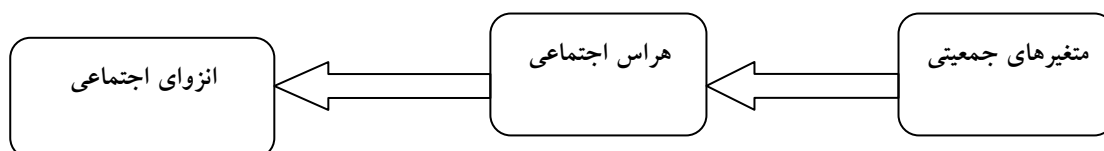
از دیگر اندیشمندان اجتماعی که به روابط اجتماعی توجه خاص دارند، زیمل است. زیمل پنج شکل از رابطه اجتماعی را بیان می‌کند که معرف نه تنها رابطه میان فرد و گروه اجتماعی، بلکه مبین فرایند تفکیک اجتماعی‌اند. این اشکال عبارتند از: بررسی و مطالعه مسؤولیت جمعی، آن هم به طوری که این مسؤولیت از طریق مراحل مختلف فرایند تفکیک اجتماعی پیشرفت می‌کند. بعد دوم روابط مبتنی بر وابستگی که بین بسط کمی (وسعت گرفتن) گروه اجتماعی و توسعه و تحول فردیت وجود دارد. سومین بعد برپایی یک تمامیت اجتماعی به نحو درونی و متمرکز در یک سطح اجتماعی خاص، بعد چهارم الگوی این روابط که خود از دل تقاطع موجود میان گروه‌ها و محافل اجتماعی نمایان می‌شود و بعد پنجم تفکیک افراد و گروه‌ها برپایه بهره‌جویی از انرژی و بسط آن (فریزری، ۱۳۸۶: ۱۴۳). زیمل براین باور است که انزوای اجتماعی عامل اصلی سرگردانی انسان در جوامع جدید است.

با توجه به اینکه در این راستا مدل نظری‌ای که بتواند به طور مستقیم به رابطه بین میزان هراس اجتماعی و نقش آن در انزوای اجتماعی بپردازد، وجود ندارد، لذا به ناچار با تمرکز بر نظریات مطرح شده مدل تجربی پژوهش به صورت زیر ارائه می‌گردد:

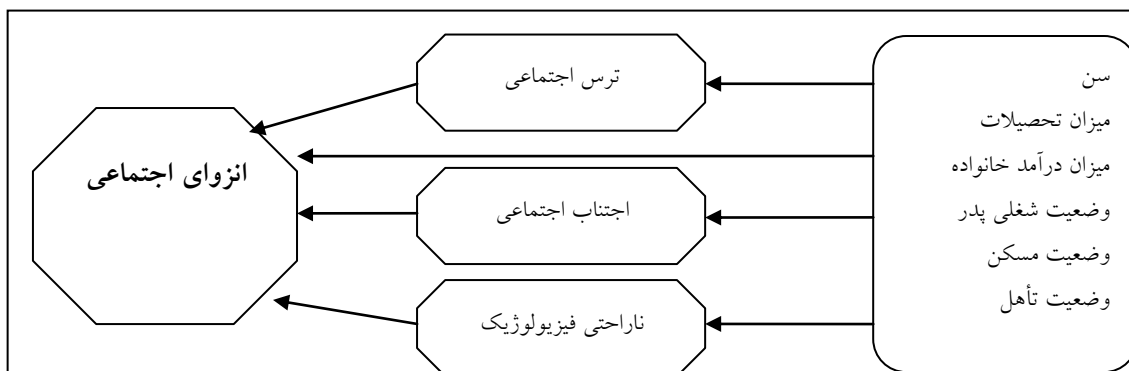
محروم مانند روستاها در مقایسه با مناطق مرفه بستر و زمینه مناسبی را برای رشد و توسعه شبکه‌های غیررسمی محلی فراهم می‌سازند و برای استمرار و حفظ گروه‌های اولیه در اجتماع محلی مناسب هستند، ولی این مناطق از روابط فرامحلی ضعیفی برخوردارند (همان، ۶).

دورکیم مفهوم انزوای اجتماعی را در قالب از خودبیگانگی بیان می‌کند و معتقد است که احساس از خودبیگانگی ناشی از انتقال جامعه از حالت همبستگی مکانیکی به همبستگی ارگانیک است که تأثیرات این انتقال به صورت بروز بی‌هنجاری و اختلال و نابسامانی در روابط، معیارها و ارزش‌های اجتماعی بررسی می‌شود (ستوده، ۱۳۷۸: ۲۴۲).

روانشناسان اجتماعی به حمایت اجتماعی، به خصوص در رابطه با تنش و تنظیم عواطف توجه می‌کنند. از دیدگاه آنها روابط اجتماعی نوعی عامل حمایتی را در زمان شکل‌گیری مشکلات شکل می‌دهد. افراد از یک شبکه شخصی می‌توانند به روش‌های متفاوتی به کنترل تنش کمک کنند؛ مثلاً با تغییر موقعیت تنش‌ها با تغییر معنی آن یا با کاهش واکنش‌های عاطفی به آن. این نه تنها شامل حمایت عاطفی با هدف کاهش تنش، ترس و ناامنی است، بلکه حمایت ابزاری نیز هست. براساس این ایده، برخی مسلم می‌دانند که روابط اجتماعی تنها بر مطلوبیت شخصی در یک محیط تنش تأثیر می‌گذارند، در حالی که هیچ تأثیر مثبتی در زمان‌هایی که حوادث فاحش شکل نمی‌گیرند، وجود ندارد؛ این "فرضیه

نمودار ۲- مدل مفهومی پژوهش

نمودار ۳- مدل تجربی پژوهش

عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ به هشت بخش تقسیم شد. جمعیت کل زنان براساس سرشماری سال ۱۳۸۵ کشور، برابر ۳۰۲۷۵ نفر است. با توجه به حجم وسیع جامعه آماری و به منظور تسهیل و تسریع پژوهش و صرفه‌جویی در وقت و هزینه، ناگزیر تعدادی از جامعه آماری به عنوان نمونه معرف به شیوه تصادفی طبقه‌ای برای مطالعه انتخاب شدند. این حجم نمونه در این پژوهش ۴۰۰ نفر هستند که با استفاده از جدول لین^۳ به دست آمد (Lin, 1974). چگونگی توزیع حجم نمونه در جدول زیر آمده است.

جدول ۱- حجم نمونه با توجه به جامعه آماری

نام دهستان	جامعه آماری و جمعیت نمونه	جمعیت نمونه
گهواره	۸۲۱۱	۱۰۸
دهستان قلخانی	۴۷۷۱	۶۳
دهستان گوران	۳۴۴۰	۴۵
بخش مرکزی	۶۹۲۷	۹۱
دهستان بان زرده	۳۳۵۹	۴۵
دهستان بیونج	۷۴۵	۱۰
دهستان حومه کرند	۲۸۲۳	۳۸
جمع	۳۰۲۷۵	۴۰۰

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان کرمانشاه، ۱۳۸۵

فرضیه اساسی پژوهش به صورت زیر است:

بین هراس اجتماعی و انزوای اجتماعی زنان روستایی ارتباط وجود دارد.

سایر فرضیه‌های پژوهش

۱- بین میزان ترس اجتماعی و انزوای اجتماعی زنان روستایی رابطه وجود دارد.

۲- بین میزان اجتناب اجتماعی و انزوای اجتماعی زنان روستایی رابطه وجود دارد.

۳- بین میزان ناراحتی‌های فیزیولوژیک و انزوای اجتماعی زنان روستایی رابطه وجود دارد.

۴- بین ویژگی‌های فردی (سن، وضعیت مسکن، تحصیلات، درآمد خانواده، شغل پدر و وضعیت تأهل) و انزوای اجتماعی زنان روستایی رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

روش مورد استفاده در این مقاله پیمایش^۱ است. جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه^۲ انجام گرفته است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش زنان روستایی شهرستان دالاهوست. با توجه به اینکه به لحاظ فرهنگی این روستاها با هم تفاوت کمی و کیفی داشتند، لذا کل روستاهای شهرستان براساس سرشماری

^۱ Survey Method

^۲ Questionnaire

^۳ Lin s Table

برای اجتناب ۰/۹۱ و برای ناراحتی فیزیولوژیک برابر ۰/۸۰ گزارش شده است (افضلی، ۱۳۸۷: ۱۹). پرسشنامه هراس اجتماعی یک مقیاس خودسنجی ۱۷ سؤالی است که در سه مقیاس فرعی ترس (۶ سؤال)، اجتناب (۷ سؤال) و ناراحتی فیزیولوژیک (۴ سؤال) سنجش شده است و در آن هر سؤال براساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی شده است.

آلفای کرونباخ برای هراس اجتماعی با تعداد ۱۷ گویه برابر ۰/۸۳ (ترس اجتماعی با ۶ گویه برابر ۰/۸۴، اجتناب با ۷ گویه برابر ۰/۷۹ و ناراحتی فیزیولوژیک با ۴ گویه برابر ۰/۸۷) است. میزان انزوای اجتماعی نیز با ۱۲ سؤال برابر ۰/۸۱ است. برای ارزیابی اعتبار سازه‌ای طیف هراس اجتماعی ضمن استناد به مبانی نظری پژوهش از تحلیل عامل^۳ استفاده شده است. تحلیل عامل روشی مناسب در ساختن مقیاس برای رشته‌ای از متغیرهای فاصله‌ای است. این روش برای تقلیل مجموعه‌ای بزرگ از متغیرها به مجموعه‌ای کوچک از متغیرهای اساسی که عامل خوانده می‌شوند، کاربرد دارد (دواس، ۱۳۸۱: ۲۵۳-۲۵۴). هدف اصلی این تکنیک آماری برای این امر است که براساس پاسخ افراد به پرسش‌های محدودی، عوامل عامتر را مشخص کرد، که شالوده پاسخ افرادند.

سؤال‌های زیر جهت معرفی Xهای جدول آمده‌اند:

من از افراد صاحب قدرت و مقام می‌ترسم (X1). از این که جلو مردم سرخ می‌شوم، ناراحت هستم (X2). مهمانی‌ها و گردهمایی‌ها مرا می‌ترسانند (X3). من از صحبت کردن با افرادی که نمی‌شناسم، اجتناب می‌ورزم (X4). مورد انتقاد قرار گرفتن خیلی مرا می‌ترساند (X5). ترس از دستپاچه شدن موجب می‌شود تا از انجام کارها یا صحبت کردن با افراد اجتناب کنم (X6). عرق کردن در برابر دیگران مرا آشفته می‌کند (X7). از رفتن به مهمانی‌ها اجتناب می‌کنم (X8). از فعالیت‌هایی که در آنها مرکز توجه باشم، اجتناب می‌کنم (X9). صحبت کردن با غریبه‌ها مرا می‌ترساند (X10). من از صحبت در حضور جمع اجتناب می‌کنم (X11). من همه کار

در پژوهش حاضر از اعتبار صوری^۱ و اعتبار سازه^۲ استفاده و برای سنجش پایایی ابزار سنجش (پرسشنامه)، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است. گویه‌ها از مطالعات انجام شده در کشورهای دیگر و همچنین، مطالعاتی که در داخل کشور انجام شده، اقتباس شده‌اند و پس از تغییرات و سازگار نمودن آنها با وضعیت ایران، گویه‌های مناسب انتخاب شدند. برای اندازه‌گیری و تعریف مفاهیم اصلی به صورت زیر اقدام می‌شود:

انزوای اجتماعی به معنای فقدان یا ضعف اتصالات فرد با سایر افراد، گروه‌ها و جامعه تعریف می‌شود و ابعاد آن براساس سطح روابط خانوادگی، روابط محلی، پیوندهای انجمنی و سرمایه اجتماعی ابزاری و همچنین، سطح پایین تماس‌ها، سطح پایین حمایت و احساس جدایی بررسی می‌شود (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۴؛ Hawthorne, 2006: 524). انزوای اجتماعی در این پژوهش با استفاده از ۱۲ سؤال در قالب طیف پنج درجه‌ای لیکرت سنجش شده است.

هراس اجتماعی (که گاهی اضطراب اجتماعی نیز خوانده می‌شود) به ترس شدید از قرار گرفتن در موقعیت‌های اجتماعی اطلاق می‌شود. پرسشنامه هراس اجتماعی نخستین بار توسط کانور و همکاران (۲۰۰۰) به منظور ارزیابی هراس اجتماعی تهیه گردید (Conor, 2000: 379). تلویحات بالینی این پرسشنامه بیانگر آن است که در سه حیطه علایم بالینی ترس، اجتناب و علایم فیزیولوژیکی اطلاعاتی را ارائه می‌دهد و دارای مزیت‌های عملی، کوتاه بودن، سادگی و آسانی نمره‌گذاری است. این ابزار با دارا بودن پایایی قابل قبولی می‌تواند به عنوان یک سنجه معتبر برای سنجش شدت علایم هراس اجتماعی به کار رود. این پرسشنامه از اعتبار و پایایی بالایی برخوردار است و مقدار آن بین ۰/۷۸ تا ۰/۸۹ به دست آمده است (فتحی آشتیانی، ۱۳۸۸: ۹۶). شایان ذکر است که ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده برای بعد ترس ۰/۸۹،

^۱ Face Validity

^۲ Construct Validity

^۳ Factor Analysis

چندان مناسبی در میان آنها وجود ندارد؛ مثلاً بین دو گویه X7 و X2 هیچ همبستگی وجود ندارد، در عین حال، بین دو گویه X1 و X3 همبستگی مناسبی وجود دارد. بررسی دقیق الگوی همبستگی‌ها نشان می‌دهد، گویه‌ها به صورت خوشه‌هایی گرد هم آمده‌اند، به طوری که گویه‌های هر خوشه با همدیگر همبستگی دارند و با گویه‌های موجود در خوشه‌های دیگر همبستگی ندارند. آزمون KMO برابر ۰/۷۹ است، لذا به حذف هیچ گویه‌ای از این مجموعه نیاز نیست. آزمون کرویت بارتلت در سطح حداقل ۹۵ درصد اطمینان این معنی‌داری را نشان می‌دهد.

انجام می‌دهم تا مورد انتقاد قرار نگیرم (X12). زمانی که با مردم هستم، تپش قلبم مرا ناراحت می‌کند (X13). وقتی دیگران مرا زیر نظر دارند، از انجام کارها دچار ترس می‌شوم (X14). احساس خجالتی بودن یا احمق به نظر رسیدن از جمله ترس‌های جدی من است (X15). از صحبت کردن با فردی که صاحب قدرت و مقام است، اجتناب می‌کنم (X16). دچار لرزش شدن در جلوی دیگران برایم ناراحت کننده است (X17).
داده‌ها بیانگر این واقعیت‌اند که گویه‌ها با هم در برخی موارد همبستگی مناسبی دارند و در موارد دیگر همبستگی

جدول ۲- ماتریس همبستگی گویه‌های مختلف متغیر هراس اجتماعی در تحلیل عاملی

X17	X16	X15	X14	X13	X12	X11	X10	X9	X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	گویه	
																	X1	
																۰/۳۳	X2	
															۰/۱۸	۰/۴۲	X3	
													۱	۰/۲۸	۰/۲۶	۰/۳۳	X4	
												۱	۰/۳۱	۰/۶۶	۰/۲۷	۰/۴۲	X5	
											۱	۰/۳۴	۰/۵۵	۰/۲۶	۰/۴	۰/۳۲	X6	
										۱	۰/۱۶	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۴	-۰/۰۵	-۰/۰۸	X7	
									۱	۰/۳۱	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۸	۰/۰۲	۰/۰۸	X8	
																	X9	
								۱	۰/۴۴	۰/۷۱	۰/۱۶	۰/۰۵	۰/۰۸	۰/۱۲	۰/۲۵	۰/۲۶	X9	
																	X10	
							۱	۰/۲۹	۰/۴۱	۰/۱۵	۰/۰۶	۰/۰۱	۰/۰۴	-۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۲	X10	
																	X11	
						۱	۰/۳۳	۰/۲۳	۰/۳۹	۰/۳۴	۰/۰۱	۰/۱۶	۰/۰۸	۰/۰۲	-۰/۰۱	-۰/۱۷	X11	
																	X12	
					۱	۰/۴۰	۰/۲۲	۰/۲۱	۰/۲۳	۰/۱۹	۰/۰۶	۰/۰۹	۰/۰۲۴	-۰/۰۵	۰/۰۴	-۰/۰۵	X12	
																	X13	
				۱	۰/۳۱	۰/۳۳	۰/۲۵	۰/۲۴	۰/۳۱	۰/۱۶	۰/۰۶	۰/۱۳	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۲۴	X13	
																	X14	
				۱	۰/۲۳	۰/۴۸	۰/۴۷	-۰/۰۵	۰/۰۴	-۰/۰۵	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۱۲	۰/۲۵	-۰/۰۹	۰/۳۴	X14	
																	X15	
		۱	۰/۵۷	۰/۱۹	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۱۷	۰/۱۳	۰/۱۰	۰/۰۲	۰/۰۳	-۰/۰۹	۰/۰۳	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۴	X15	
																	X16	
		۱	۰/۳	۰/۳۱	۰/۴۳	۰/۲۱	۰/۰۸۸	۰/۰۳	۰/۰۴	-۰/۰۵	۰/۲۸	۰/۰۴	-۰/۰۵	۰/۱۶	۰/۰۳	۰/۰۴	-۰/۰۱	X16
																	X17	
۱	۰/۳۵	۰/۳۲	۰/۵۵	۰/۱۸	۰/۰۶	۰/۱۴	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۳۸	۰/۰۸	۰/۱۵	۰/۰۶	۰/۰۱	۰/۰۲۱	-۰/۰۶	-۰/۰۵	X17	
																	X17	

KMO= ۰/۷۹

Bartlett Test Sphericity= ۱۳۶/۲۷

Sig=۰/۰۰۰

نرم‌افزار آماری برای علوم اجتماعی^۱ تجزیه و تحلیل شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله شاخص‌های آمار توصیفی، جداول مقاطع ضرایب همبستگی و تحلیل واریانس صورت گرفته، به این ترتیب، ابتدا توصیفی کلی از وضعیت اقتصادی و اجتماعی متغیرها ارائه شده، سپس برای تحلیل رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته از تحلیل واریانس و آزمون F و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان

یکی از متغیرهای این پژوهش، وضعیت تأهل زنان بود. از ۴۰۰ نفر نمونه آماری لحاظ شده در این پژوهش، بیشترین تعداد پاسخگویان را زنان مجرد تشکیل می‌دهند؛ به طوری که ۲۶۰ نفر آنها مجرد، ۱۰۹ نفر متأهل، ۱۵ نفر مطلقه و ۱۶ نفر هم بیوه هستند. به عبارت دیگر ۶۵/۰ درصد از پاسخگویان زنان مجرد، ۲۷/۲ درصد آنها متأهل، ۳/۸ درصد مطلقه و ۴/۰ درصد از آنها نیز بیوه بودند. متغیر دیگر وضعیت مسکن است که از کل جمعیت نمونه ۸۲/۱۱ درصد آنها دارای منازل و خانه‌های شخصی، ۱۱/۳۱ درصد خانه‌های اجاره‌ای و ۶/۵۹ درصد از آنها هم دارای سایر منازل مسکونی بودند. متغیر دیگر در این مطالعه وضعیت شغلی پدر بود. در این مطالعه ۲۴/۱۶ درصد کشاورز، ۳۱/۷۱ درصد از آنها دامدار، ۲۱/۳۵ درصد کشاورز و دامدار، ۱۰/۲۰ درصد کارگر، ۲/۵۲ درصد مغازه‌دار و ۹/۱۵ درصد نیز راننده بودند. شایان ذکر است که ۳ درصد آنها چند شغله و یا دارای سایر مشاغل بودند. میانگین سنی افراد در این پژوهش ۳۱/۱۱ سال و میانگین درآمد ماهیانه ماهیانه خانواده برابر ۳۲۷۶۰۵/۶۰ تومان بوده است. میانگین تحصیلات پاسخگویان برابر ۶/۸۸ کلاس بود که نشان می‌دهد افراد پاسخگو از میانگین سواد پایینی برخوردار بودند.

متغیر دیگر میزان انزوای اجتماعی است که از جمع نمره‌های ۱۲ سؤال در رابطه با میزان انزوای اجتماعی که به صورت فاصله ای پرسیده شده، به دست آمده است. اطلاعات به دست آمده نشان می‌دهد که میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی در میان زنان مورد

این که بدانیم عمدتاً چه گویه‌ای به چه عاملی اختصاص دارد. برای تشخیص این کار از "دوران عامل" استفاده می‌شود. جدول ۳ نحوه توزیع گویه‌ها در بین عامل‌ها را نشان می‌دهد؛ مثلاً گویه‌های ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳ و ۱ در ستون دوم اجتناب اجتماعی، گویه‌های ۱، ۲ و ۳ و ۴ و ۵ در ستون اول ترس اجتماعی و چهار گویه ستون سوم نیز ناراحتی‌های فیزیولوژیک را نشان می‌دهند.

جدول ۳ - ماتریس عامل دوران یافته برای هراس اجتماعی

گویه‌ها	عامل ۱ (ترس اجتماعی)	عامل ۲ (اجتناب اجتماعی)	عامل ۳ (ناراحتی فیزیولوژیک)
X1	۰/۶۵۷		
X2	۰/۵۴۴		
X3	۰/۷۸۴		
X4	۰/۶۳۵		
X5	۰/۲۵۶		
X6	۰/۷۶۲		
X7		۰/۳۴۴	
X8		۰/۴۲۳	
X9		۰/۲۲۴	
X10		۰/۷۱۲	
X11		۰/۶۵۸	
X12		۰/۲۶۷	
X13		۰/۷۴۴	
X14			۰/۷۷
X15			۰/۵۹۹
X16			۰/۳۶۱
X17			۰/۱۸۷

یافته‌های پژوهش

داده‌های پژوهش حاصل استخراج پرسشنامه‌هایی است که توسط ۴۰۰ نفر زن مستقر در روستاهای شهرستان دالاهو تکمیل گردیده و اساس تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر قرار گرفته است. پس از پایان یافتن گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ها، استخراج شد و آنگاه به کامپیوتر انتقال یافت و سپس با استفاده از بسته

^۱ Statistical Package for Social Science (SPSS)

میانگین مورد انتظار (۲۱) بالاتر است. میانگین هراس اجتماعی در بعد ناراحتی فیزیولوژیک برابر ۱۶/۱۲ است، که از میانگین مورد انتظار (۱۲) بالاتر است. براین اساس، می‌توان گفت میانگین هراس اجتماعی زنان در همه ابعاد بالاتر از میانگین مورد انتظار است. به طور کلی، می‌توان گفت که میانگین هراس اجتماعی زنان مورد مطالعه، بالاتر از میانگین مورد انتظار است. براساس نتایج به دست آمده میانگین نمره هراس اجتماعی در جامعه مورد مطالعه برابر ۵۸/۷ است که این میانگین در مقایسه با میانگین مورد انتظار برای هراس اجتماعی با مقدار ۵۱ در حد بالایی قرار دارد.

مطالعه برابر ۴۲/۲۷ است که این نمره در مقایسه با حد وسط میانگین میزان انزوای اجتماعی که ۳۶ بوده است، تا حد زیادی بالاتر است و گویای بالا بودن میزان انزوای اجتماعی در میان زنان است. نتایج این متغیر و میزان هراس اجتماعی با مؤلفه‌های آن در جدول ۴ بیان شده است.

متغیر دیگر در جدول هراس اجتماعی است که در سه بعد سنجش شده است. میانگین هراس اجتماعی زنان در بعد ترس برابر ۱۹/۴۳ است، که از میانگین مورد انتظار (۱۸) بالاتر است. میانگین هراس اجتماعی در بعد اجتناب برابر ۲۳/۱۵ است، که از

جدول ۴- شاخص‌های توصیفی هراس اجتماعی در ابعاد آن

تعداد گویه	ضریب آلفای کرونباخ	میانگین‌ها		شاخص‌ها
		مورد انتظار	به دست آمده	
۶	۰/۸۴	۱۸	۱۹/۴۳	ترس اجتماعی
۷	۰/۷۹	۲۱	۲۳/۱۵	اجتناب اجتماعی
۴	۰/۸۷	۱۲	۱۶/۱۲	ناراحتی فیزیولوژیک
۱۷	۰/۸۳	۵۱	۵۸/۷	هراس اجتماعی
۱۲	۰/۸۱	۳۶	۴۲/۲۷	میزان انزوای اجتماعی

نمره هراس اجتماعی افراد در بعد ترس اجتماعی برابر ۱۹/۴۳، در بعد اجتناب اجتماعی برابر ۲۳/۱۵ و در بعد ناراحتی فیزیولوژیک برابر ۱۶/۱۲ است. بین میانگین‌های هر بعد با هم تفاوت وجود دارد و این تفاوت مشاهده شده براساس آزمون F با مقدار ۴/۵۲۸ و در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۳ تأیید شده است.

تفاوت میانگین‌ها در ابعاد مختلف هراس اجتماعی

جدول ۹ آزمون مقایسه میانگین ابعاد متغیر هراس اجتماعی را نشان می‌دهد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که تفاوت معناداری به لحاظ آماری بین میانگین نمره ابعاد مختلف هراس اجتماعی وجود دارد. داده‌های جدول نشان می‌دهد که میانگین

جدول ۵ - آزمون مقایسه میانگین ابعاد مختلف متغیر هراس اجتماعی

نام متغیر	تعداد مشاهده	میانگین	انحراف معیار	آزمون فشر	معناداری
ترس اجتماعی	۳۹۷	۱۹/۴۳	۳/۶۷		
اجتناب اجتماعی	۳۹۴	۲۳/۱۵	۴/۵۳	۴/۵۲۸	۰/۰۰۳
ناراحتی فیزیولوژیک	۳۸۶	۱۶/۱۲	۳/۷۴		

متغیر وابسته فاصله‌ای قرار دارد، از آزمون t (برای مقایسه دو میانگین و F برای مقایسه بیش از دو میانگین) و به منظور آزمون فرضیه‌هایی که متغیرهای آنها در سطح سنجش فاصله‌ای قرار دارند، از ضریب همبستگی استفاده شده است. جدول ۵ ضریب

بررسی فرضیات

آزمون فرضیات پژوهش با استفاده از دو تکنیک آماری ضریب همبستگی پیرسون و مقایسه میانگین‌ها انجام گرفت. برای آزمون فرضیه‌هایی که متغیرهای مستقل آنها در سطح سنجش اسمی و

رابطه معنادار نیست. نتایج نشان می‌دهند که با افزایش سن زنان و بالا رفتن میزان تحصیلات آنها، میزان انزوای اجتماعی در میان زنان کاهش می‌یابد. رابطه بین متغیرهای مذکور برای سن ($r = -0/25$)، میزان تحصیلات ($r = -0/41$) و میزان درآمد ($r = 0/081$) است.

همبستگی برای سه متغیر سن، میزان تحصیلات و میزان درآمد پاسخگویان را نشان می‌دهد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که متغیرهایی، چون: سن افراد و میزان تحصیلات رابطه معناداری با میزان انزوای اجتماعی دارد، اما بین میزان درآمد و انزوای اجتماعی

جدول ۶- ضریب پیرسون بین متغیرهای مستقل فاصله‌ای و میزان انزوای اجتماعی

معناداری	همبستگی	انحراف معیار	میانگین	همبستگی	
۰/۰۰۰	-۰/۲۵	۷/۲۶	۳۱/۱۱	سن پاسخگویان	$\bar{X}_1$
۰/۰۰۰	-۰/۴۱	۲/۴۱	۶/۸۸	میزان تحصیلات	$\bar{X}_2$
۰/۱۴	۰/۰۸۱	۸۳۷۱/۶۳	۳۲۷۶۰۵/۶۰	میزان درآمد	$\bar{X}_3$

معنی‌داری $Sig = 0/000$ در سطح حداقل ۹۵ درصد اطمینان معنادار بوده، فرضیه مذکور قابل پذیرش است. شایان ذکر است که میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی گروه‌های مختلف (مجرد، مطلقه، بیوه و متأهل) در این فرضیه با هم تفاوت دارد و این تفاوت مشاهده شده بین میانگین نمرات براساس آزمون تحلیل واریانس یک طرفه با مقدار $9/63$ و سطح معنی‌داری $Sig = 0/000$ در سطح حداقل ۹۵ درصد اطمینان معنی‌دار بوده و فرضیه مذکور را مورد تأیید قرار می‌دهد.

جدول ۶ آزمون تفاوت میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی بر حسب وضعیت تأهل، وضعیت مسکن و شغل پدر افراد را نشان می‌دهد. با توجه به آمارهای موجود در این جدول، میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی افرادی که دارای مشاغل کارگری هستند، بیشتر از افراد با مشاغل دیگر است و این تفاوت‌ها در این فرضیه با هم تفاوت زیادی دارد به طوری که میانگین این نمره برای افراد کارگر $51/13$ ، کشاورز $38/19$ ، دامدار $43/78$ ، کشاورز و دامدار $36/52$ ، راننده $11/44$ ، مغازه‌دار $37/19$ و سایر مشاغل برابر $30/65$ است. تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌ها بر اساس آزمون F و سطح

جدول ۷- آزمون تفاوت میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی بر حسب ویژگی‌های فردی

معناداری	مقدار F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	نام مقوله	نام متغیر
۰/۰۰۰	۹/۶۳	۸/۷۳	۴۹/۵۳	۲۶۰	مجرد	وضعیت تأهل
		۶/۰۹	۳۳/۳۷	۱۰۹	متأهل	
		۸/۶۲	۵۳/۱۶	۱۵	مطلقه	
		۷/۲۸	۴۷/۵۲	۱۶	بیوه	
۰/۰۰۰	۳/۷۴	۸/۱۲	۵۱/۱۳	۱۱	کارگر	وضعیت شغلی پدر
		۵/۳۸	۳۸/۱۹	۳۵	کشاورز	
		۷/۲۴	۴۳/۷۸	۲۷	دامدار	
		۶/۷۱	۳۶/۵۲	۲۳	کشاورز و دامدار	
		۷/۹۳	۴۴/۱۱	۱۰	راننده	
		۵/۸۸	۳۷/۱۹	۳	فروشنده	
		۷/۱۳	۳۰/۶۵	۴	سایر	

هستیم. مقدار T به دست آمده $T=5/73$ و سطح معنی‌داری $P=0/000$ است که رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که میان بعد ناراحتی فیزیولوژیک و میزان انزوای اجتماعی دختران همبستگی معناداری وجود دارد. همبستگی بین بعد ناراحتی فیزیولوژیک و میزان انزوای اجتماعی برابر $0/37$ است. ضریب B نشان می‌دهد که به ازای هر واحد افزایش در ناراحتی‌های فیزیولوژیک دختران، بر میزان انزوای اجتماعی آنها افزوده خواهد شد. مقدار $T=2/32$ و سطح معنی‌داری $P=0/038$ است که این یافته وجود رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد.

جدول ۷ بیانگر رابطه بین میزان انزوای اجتماعی و ابعاد مختلف هراس اجتماعی است. نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد که بین میزان انزوای اجتماعی و هر یک از ابعاد هراس اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. همبستگی بین بعد ترس اجتماعی و میزان انزوای اجتماعی برابر $0/61$ است. ضریب B نیز بیان می‌کند که با افزایش میزان ترس اجتماعی، میزان انزوای اجتماعی در میان دختران بالا می‌رود. با توجه به مقدار $T=7/436$ و سطح معنی‌داری $P=0/000$ رابطه معنی‌داری وجود دارد. همبستگی بین بعد اجتناب از هراس اجتماعی و میزان انزوای اجتماعی برابر $0/42$ است. ضریب B نیز بیان می‌کند که به ازای هر واحد افزایش در متغیر مستقل، شاهد افزایش در نگرش نسبت به متغیر وابسته

جدول ۸- آزمون رابطه بین انزوای اجتماعی و ابعاد مختلف هراس اجتماعی

ابعاد هراس اجتماعی	B	Beta	T	سطح معناداری
ترس اجتماعی	0/711	0/61	7/436	0/000
اجتناب اجتماعی	0/534	0/42	5/73	0/000
ناراحتی فیزیولوژیک	0/450	0/37	2/32	0/038

بیانگر این است که به ازای یک واحد افزایش در میزان هراس اجتماعی، متغیر وابسته انزوای اجتماعی برابر $0/56$ تغییر می‌کند. این متغیر به تنهایی توانسته است $0/42$ از واریانس متغیر وابسته (انزوای اجتماعی) را تبیین کند ($R^2=0/42$).

برای آزمون مدل از رگرسیون دومتغیره استفاده شده است. جدول ۸ مربوط به تحلیل دومتغیره جهت پیش‌بینی متغیر وابسته انزوای اجتماعی به وسیله هراس اجتماعی است. آزمون T نشان می‌دهد که ضریب بتا حداقل در سطح ۹۵ درصد اطمینان از لحاظ آماری معنادار است. مقدار $Beta$ برای هراس اجتماعی برابر $0/56$

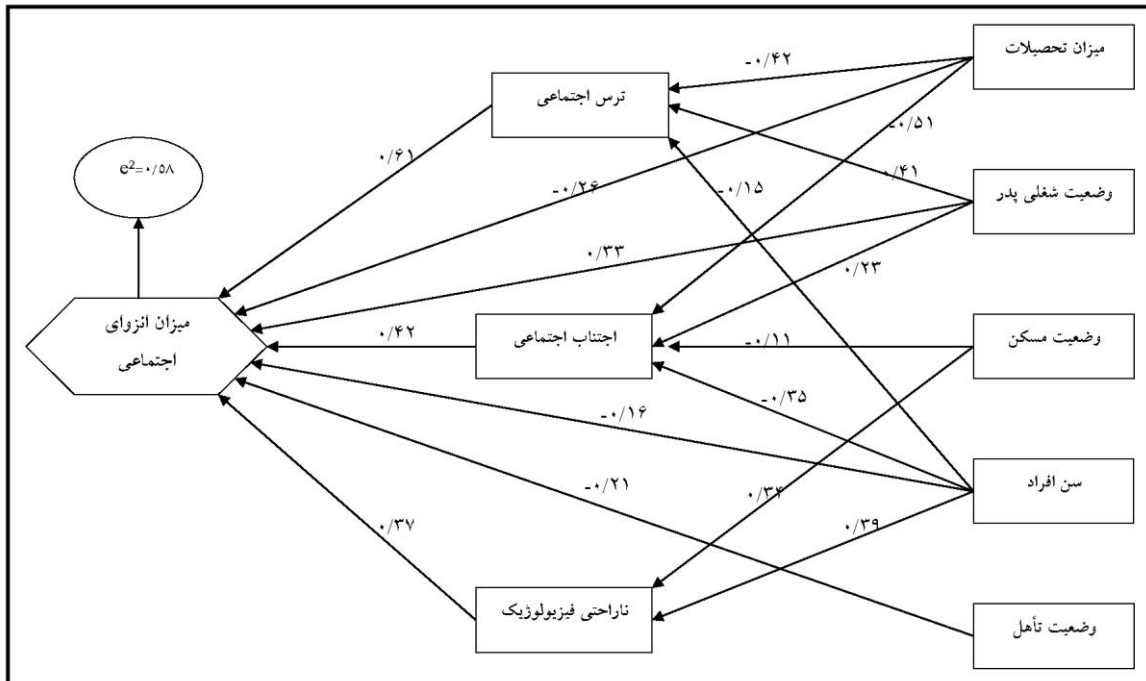
جدول ۹- پیش‌بینی متغیر انزوای اجتماعی براساس هراس اجتماعی افراد

Sig	F	R ²	R	Sig	T	Beta
0/000	19	0/42	0/58	0/000	3/19	0/473

(Beta) است، استفاده می‌شود. مدل تحلیل مسیر در این پژوهش با استفاده از رگرسیون چندمتغیره به شیوه مرحله به مرحله برای محاسبه ضرایب مسیر تنظیم شده است، که اهمیت و تأثیر نسبی روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها را ارزیابی کرده و به کشف دیاگرام مسیر نائل آمده است.

مدل ساختاری رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته مدل تجربی پژوهش تحلیل مسیر^۱ است. تحلیل مسیر تأثیر متغیرهای مستقل و حدود آن تأثیرات بر متغیر وابسته را به صورت مستقیم و غیرمستقیم مدنظر دارد. در تفسیر تحلیل مسیر از ضریب مسیر که همان ضرایب رگرسیون چند متغیره استاندارد شده

¹ Path Analysis

مدل تحلیل مسیر

ضرایب مستقیم هر کدام از متغیرها جمع شود، حاصل جمع، کل تأثیر متغیر مستقل مورد نظر بر متغیر وابسته خواهد بود. همان‌طور که در مدل مسیر مشاهده می‌شود، از متغیر هراس اجتماعی، بعد میزان ترس اجتماعی با ضریب مسیر ۰/۶۱ با میزان انزوای اجتماعی در رابطه است و نشان می‌دهد که هر چه میزان ترس اجتماعی برای خانم‌ها بیشتر باشد، میزان انزوابلی آنها هم بیشتر می‌شود. مؤلفه اجتناب اجتماعی با ضریب مسیر ۰/۴۲ و ناراحتی فیزیولوژیک با ضریب مسیر ۰/۳۷ تبیین‌کننده میزان انزوای اجتماعی است.

مدل معادلات ساختاری

تجزیه و تحلیل داده‌های آماری برای تدوین مدل در این مقاله به وسیله نرم‌افزارهای SPSS 21 و Amos 21 انجام گردید. تحلیل داده‌ها نشان داد که می‌توان هراس اجتماعی را با استفاده از یک مدل عاملی مرتبه دوم سنجش کرد. بر این اساس، هر یک از ابعاد سه گانه هراس اجتماعی به عنوان یک سازه یا متغیر پنهان تعریف شدند و این سه متغیر به نوبه خود در نقش معرف‌های هراس اجتماعی به عنوان سازه پنهان و وابسته در مدل ساختاری قرار

در تحلیل مسیر از ضریب تعیین R^2 به دست آمده از طریق رگرسیون، میزان مناسب بودن مدل به دست می‌آید. طبیعی است هر قدر R^2 بیشتر باشد، قدرت تبیین مدل بالاتر است و واریانس بیشتری را تبیین می‌کند. در عوض، اگر R^2 کم باشد، مدل ما، مدل خوبی نخواهد بود، حتی اگر میزان ضرایب مسیر بالا باشد. میزان R^2 در این تحلیل ۰/۴۲ است. در مقابل R^2 عدد مهم دیگری به نام ضریب خطا یا ضریب پسماند وجود دارد که آن را با e نشان می‌دهند، ضریب خطا میزان تأثیر عوامل غیر از متغیرهای مدل است و به عبارت دیگر، ضریب خطا نسبت واریانس توضیح داده نشده توسط مدل تحلیلی است. برای نشان دادن مقدار واریانس تبیین نشده باید مقدار خطا را به توان ۲ برسانیم. $e^2 = 0.58$ بنابراین، می‌توان گفت که ۰/۵۸ واریانس را مدل تبیین نکرده و فقط ۰/۴۲ آن به وسیله متغیرهای مستقل پژوهش تبیین شده است که این برازش خوبی از مدل را نشان می‌دهد.

در تحلیل مسیر اثر کل هر متغیر از دو نوع اثر به وجود می‌آید: اثر مستقیم و اثر غیرمستقیم. برای محاسبه تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مستقل، ضرایب مسیر کلیه متغیرهای یک مسیر متبتهی به متغیر وابسته در هم ضرب می‌شوند و چنانچه این ضرایب با

برازندگی مدل را در مرحله سوم و پس از اصلاح تأیید می‌کند.

۳- **نسبت کای اسکوتر نسبی:** نسبت کای اسکوتر به درجه آزادی CMIN/DF برای قضاوت در مورد مدل تدوین شده است. این مقدار در سه مدل به ترتیب برابر ۴/۴۱۷، ۳/۱۹۱ و ۳/۰۴۵ است که در مجموع وضعیت بهبودی را برای مدل نشان می‌دهد.

۴- **شاخص برازش هنجار شده مقتصد و شاخص برازش تطبیقی مقتصد:** از جمله دیگر شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش شاخص‌های مقتصد است. شاخص برازش تطبیقی CFI در سه مدل به ترتیب برابر ۰/۸۸۵، ۰/۸۱۸ و ۰/۹۰ است که نتایج مطلوبی را نشان می‌دهد. برای شاخص برازش شده تطبیقی مقتصد PCFI مقادیر ۰/۵۰ و بالاتر قابل قبول است. نتایج حاصل مقادیر این شاخص را در سه مدل به ترتیب برابر ۰/۷۵، ۰/۸۰۰ و ۰/۸۰۰ نشان می‌دهد.

هر چند افزودن برخی از وزن‌های رگرسیونی و برقراری رابطه یکسویه بین متغیرهای مشاهده شده می‌تواند به کاهش کای اسکوتر بینجامد، اما چنین نکته‌ای در این حد بیشتر نه به لحاظ روشی و نه به لحاظ نظری دارای توجیه نیست و قابل قبول نیست.

گرفتند. نتایج حاصل نشان می‌دهد که علاوه بر هماهنگی درونی آیتم‌های تعریف شده برای هر یک از مقیاس‌های فرعی، روایی واگرا نیز برقرار است. به طور کلی، در مدل نظری تدوین شده متغیرهای بیرونی و متغیر پنهانی چون هراس اجتماعی به عنوان متغیرهای بیرونی و متغیر انزوای اجتماعی به عنوان متغیر پنهان درونی تعریف شدند. مدل تدوین شده در این مقاله نتایج زیر را در سه مرحله اصلاح مدل نشان می‌دهند:

۱- **شاخص کای اسکوتر:** از جمله شاخص‌های محاسبه شده در این مدل می‌توان به مقدار کای اسکوتر (خی‌دو) اشاره کرد. در پژوهش حاضر مقدار کای اسکوتر غیرمعنادار CMIN در سه مرحله برابر با ۱۶۴۷/۴۶۲، ۱۱۷۱/۱۳۵ و ۱۱۰۲/۲۸۷ و سطح معناداری در سه مرحله برابر ۰/۰۰۰ است که نتیجه مطلوبی را نشان نمی‌دهد، اما از آنجایی که در مطالعات با حجم نمونه بالا، مقدار خی‌دو تحت تأثیر حجم نمونه قرار می‌گیرد و قابل اطمینان نیست، لذا از دیگر شاخص‌های نیکویی برازش استفاده می‌شود.

۲- **شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب:** شاخص ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده یا RMSEA که از جمله شاخص‌های بدی برازش است. در این پژوهش مقدار این شاخص برابر برای سه مرحله به ترتیب برابر ۰/۰۹۳، ۰/۰۷۴ و ۰/۰۷۲ است. از آنجا که این شاخص نزدیک به صفر است،

جدول ۱۰- شاخص‌های کلی برازش برای مدل هراس اجتماعی زنان

انواع شاخص‌ها	نام شاخص	معادل فارسی شاخص	دامنه قابل قبول	مدل		
				مدل اولیه	مدل دوم	مدل سوم
	Chi-Square	مقدار کای اسکوتر	وابسته به حجم نمونه	۱۶۴۷/۴۶۲	۱۱۷۱/۱۳۵	۱۱۰۲/۲۸۷
مطلق	P-value	سطح معناداری	وابسته به حجم نمونه	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
نسبی	RMSEA	شاخص ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده	۰/۰۸-۰	۰/۰۹۳	۰/۰۷۴	۰/۰۷۲
	CMIN/DF	نسبت کای اسکوتر به درجه آزادی		۴/۴۱۷	۳/۱۹۱	۳/۰۴۵
تطبیقی	CFI	شاخص برازش تطبیقی	۱-۰/۹۰	۰/۸۱۸	۰/۸۸۵	۰/۸۹۴
مقتصد	PCFI	شاخص برازش شده تطبیقی مقتصد	۱-۰/۵۰	۰/۷۵۲	۰/۸۰۰	۰/۸۰۰

برازش (CFI) برابر ۰/۹۰ و شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (PCFI) برابر ۰/۷۹۷ می‌توان چنین نتیجه گرفت که داده‌های گردآوری شده تا حد زیادی از مدل اندازه‌گیری و ساختاری حمایت می‌کند. به طور کلی، شاخص‌های برازش نشان می‌دهند که مدل ساختاری این پژوهش از وضعیت قابل قبولی برخوردارند،

مقدار کای اسکوتر غیرمعنادار CMIN در سه مرحله هر چند معنادار است، اما با توجه به حساس بودن آن به حجم نمونه و با توجه به حجم نمونه بالا در این مطالعه (۴۰۰ نفر) و همچنین، توجه به سایر شاخص‌های برازش شامل ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برابر ۰/۰۷۲، شاخص نیکویی

اما از آنجا که معیار برازش کلی مدل ساختاری منوط به برآورد پارامترهای منفرد در یک مدل است، لذا تفسیر برآورد پارامترهای منفرد نیز ضرورت دارند. از جمله این شاخص‌ها:

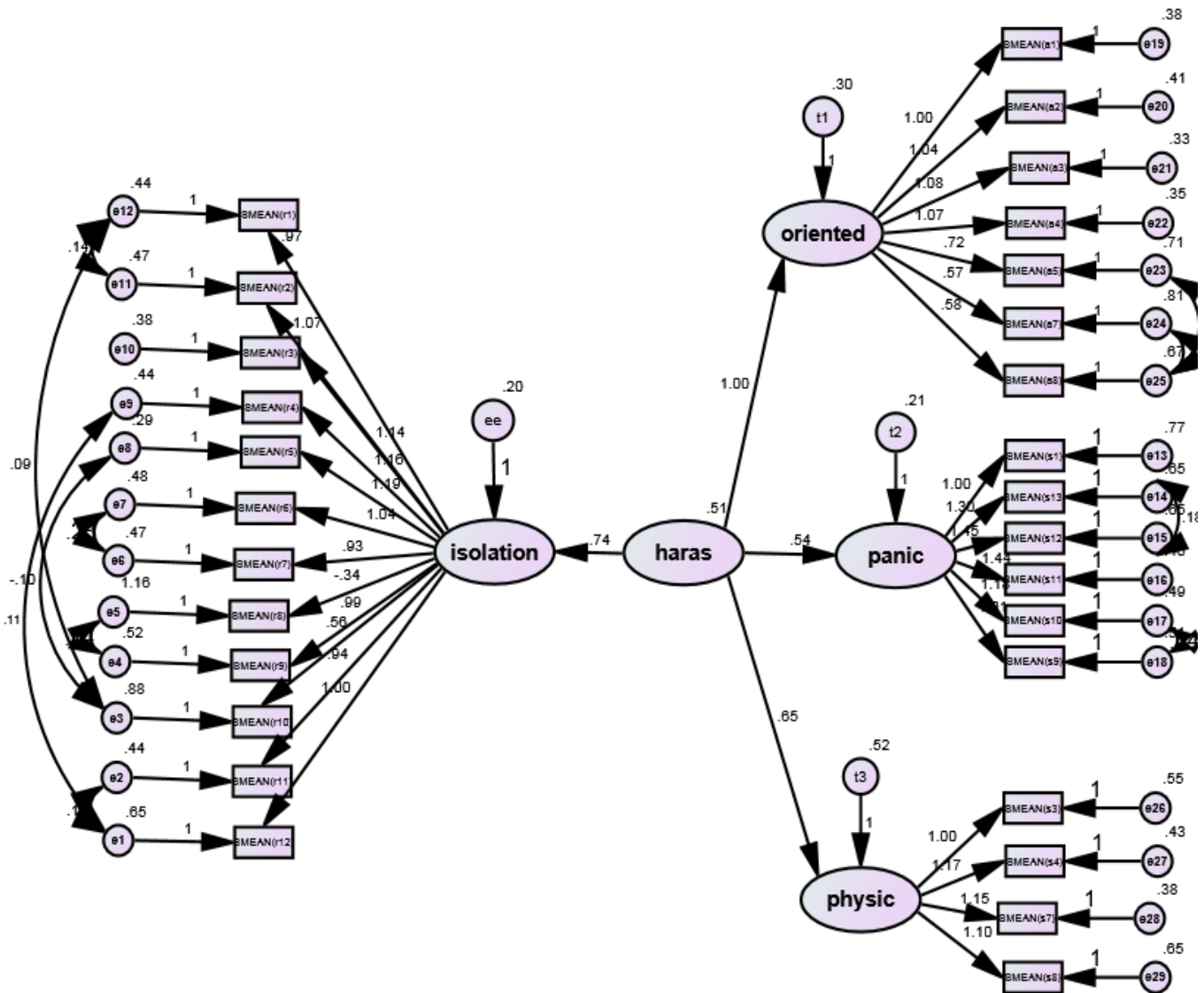
۱- مقدار C.R. که از محاسبه مقدار برآورد شده غیراستاندارد برای پارامتر به خطای معیار (S.E.) محاسبه شده برای همان پارامتر حاصل می‌شود، نشان می‌دهد که در صورت رد فرضیه صفر که مقدار این پارامتر را برابر صفر قرار می‌دهد، تا چه حد احتمال خطا وجود دارد. چون برای سطح معناداری آن حداکثر ۰/۰۵ خطا قابل قبول است، نتیجه گرفته می‌شود که پارامتر محاسبه شده دارای تفاوت معنادار با صفر است. مقادیر تمامی برآوردها کمتر از ۰/۰۵ است.

- مثبت بودن کلیه وزن‌های رگرسیونی یا بارهای عاملی (پارامترهای لامدای اکس) نتیجه منطقی و قابل قبولی را از مبانی نظری نمودار نشان می‌دهد.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، یک متغیر پنهان بیرونی که خود با تعدادی متغیر مشاهده شده مورد سنجش قرار گرفتند، بر متغیر پنهان وابسته (انزوای اجتماعی) تأثیر دارد. جدول ۱۰ شاخص‌های جزئی برازش (نسبت بحرانی و سطح معناداری آنها) را نشان می‌دهد که همه بارهای عاملی دارای تفاوت معناداری با صفر هستند. برآوردهای استاندارد برای ضرایب تأثیر و همچنین، بارهای عاملی در جدول قابل مشاهده است. نتایج نشان می‌دهد که اثر مستقیم هراس اجتماعی بر انزوای اجتماعی معنادار است.

جدول ۱۱- برآوردهای استاندارد و غیراستاندارد برای پارامترهای گاما و لاندای و آزمون برابری پارامترها با مقدار صفر

پارامترهای آزاد و ثابت تعریف شده در مدل (وزن‌های رگرسیونی)			برآورد		خطای معیار	نسبت بحرانی	سطح معناداری			
			استاندارد	غیراستاندارد						
γ	Oriented ←	Phobia	.796	1.000						
	Panic ←	Phobia	.643	.535				.072	7.473	***
	Physic ←	Phobia	.546	.654				.084	7.793	***
	Isolation ←	Phobia	.760	.738				.085	8.710	***
	R12 ←	Isolation	.654	1.000				متغیر مرجع		
	R11 ←	Isolation	.700	.938				.062	15.170	***
	R10 ←	Isolation	.380	.556				.079	7.004	***
	R9 ←	Isolation	.692	.992				.082	12.162	***
	R8 ←	Isolation	-.213	-.338				.084	-4.033	***
	R7 ←	Isolation	.685	.927				.077	12.062	***
	R6 ←	Isolation	.723	1.042				.083	12.620	***
	R5 ←	Isolation	.840	1.190				.084	14.208	***
	R4 ←	Isolation	.772	1.161				.078	14.898	***
	R3 ←	Isolation	.789	1.137				.084	13.548	***
	R2 ←	Isolation	.736	1.068				.083	12.793	***
R1 ←	Isolation	.711	.968	.078	12.420	***				
S1 ←	Panic	.561	1.000	متغیر مرجع						
λ	S13 ←	Panic	.693	1.303	.132	9.878	***			
	S12 ←	Panic	.734	1.454	.142	10.239	***			
	S11 ←	Panic	.808	1.445	.134	10.793	***			
	S10 ←	Panic	.707	1.176	.117	10.073	***			
	S9 ←	Panic	.644	1.012	.107	9.490	***			
	A1 ←	Oriented	.824	1.000	متغیر مرجع					
	A2 ←	Oriented	.823	1.036	.054	19.216	***			
	A3 ←	Oriented	.859	1.079	.053	20.434	***			
	A4 ←	Oriented	.850	1.069	.053	20.143	***			
	A5 ←	Oriented	.607	.715	.056	12.835	***			
	A7 ←	Oriented	.497	.571	.056	10.152	***			
	A8 ←	Oriented	.536	.576	.052	11.056	***			
	S3 ←	Physic	.536	1.000	متغیر مرجع					
	S4 ←	Physic	.756	1.167	.070	16.616	***			
	S7 ←	Physic	.838	1.153	.069	16.793	***			
S8 ←	Physic	.848	1.102	.073	15.081	***				

نمودار ۴-۵ مدل ساختاری متغیر وابسته (انزوای اجتماعی) و هراس اجتماعی

بحث و نتیجه‌گیری

این مقاله در پاسخ به این سؤال انجام گرفت که هراس اجتماعی چه رابطه‌ای با انزوای اجتماعی زنان روستایی دارد و چگونه است که زنان روستایی امروزه به نوعی حالت جامعه‌گریزی و انزوای اجتماعی دچار شده و در حالت منفصل و پذیرا باقی مانده‌اند. پس از مطالعات مقدماتی و مطالعه نظریه‌های جامعه‌شناختی بیگانگی و دقیق شدن در مفهوم انزوای اجتماعی به عنوان مهمترین بعد بیگانگی، این نتیجه به

دست آمد که بین دو متغیر یادشده ارتباط معناداری وجود دارد. روابط اجتماعی درجه خاصی از تکامل اجتماعی را مسلم می‌دانند و بنابراین، نقش مهمی را با هدف انسجام و پایداری در اجتماع تکامل می‌بخشند. به این دلیل، جامعه‌شناسان روابط اجتماعی را به سنگ‌های بنای ابتدایی برای اشکال پیچیده تماس‌های بین افراد مربوط می‌دانند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که افزایش میزان هراس اجتماعی، باعث بالا رفتن انزواطلبی در بین زنان روستایی

به روابط متفاوت در شبکه شخصی نسبت می‌دهند، در فرد و فرهنگ متفاوت است. روابط اجتماعی همیشه موضوعی مهم در تنظیمات علوم اجتماعی بوده‌اند. روان‌شناسی اجتماعی در اصل در اهمیت روابط اجتماعی برای کاربرد شخصی متمرکز است. جامعه‌شناسی، روابط اجتماعی را در اصل به عنوان یک سنگ بنا برای اجتماع مرتبط می‌سازد. شبکه شخصی عامل مهمی در زندگی روزانه افراد است. پس تعجبی ندارد که افراد در تماس‌های اجتماعی درجه بالایی داشته باشند. اگر مورد ارزیابی موضوعاتی قرار بگیرند که برای حس مطلوبیت‌شان مهم باشند؛ بویژه برای روابط اولیه این‌گونه است (شریک و خانواده). اما روابط اجتماعی در حالتی گسترده‌تر هم مرتبط هستند. در سال‌های اخیر مطالعات زیادی تصدیق کرده‌اند افرادی که در شبکه‌ای از روابط شخصی قرار می‌گیرند عموماً سطح بالایی از مطلوبیت را نسبت به کسانی که از نظر اجتماعی منزوی هستند، تجربه می‌کنند. آنها همچنین، تمایل بیشتری به سالم بودن دارند. رابطه مثبت بین شبکه شخصی فرد و سلامت و مطلوبیت به روش‌های متفاوتی توضیح داده می‌شود. بعضی حمایت اجتماعی واقعی را در نظر می‌گیرند که اعضای یک شبکه با یک چیز قطعی دیگر مشترک هستند. گرچه تبادل حمایت اجتماعی به میزان زیادی بر مطلوبیت و سلامت تأثیر دارد، به نظر می‌رسد معنای روابط اجتماعی فراتر از این کاربرد خاص باشد و به طور عمومی‌تر در روشی که روابط به هم مرتبط شده و ارزشیابی می‌شوند، قرار می‌گیرند.

زنان به عنوان گروهی از جمعیت، شرایط ویژه‌ای را تجربه می‌کنند؛ شرایطی که در آن موقعیت و زمینه برای ارائه خود نسبت به مردان کمتر است. براساس اعتقاد محققان و نظریه‌پردازان اجتماعی در جوامع کنونی، صرفاً در بستر روابط شبکه تعاملات درون گروهی است که افراد فرایند اجتماعی شدن و پیوستگی ارگانیک را طی می‌کنند. در همین فضا است که ارزش‌ها و هنجارها درونی و الگوهای رفتار جمعی نهادینه می‌شوند و تجمیع هویت‌های متکثر تسهیل می‌گردد. جدایی

می‌شود. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بین میانگین نمره ابعاد مختلف هراس اجتماعی تفاوت وجود دارد؛ به طوری که میانگین نمره هراس اجتماعی افراد در بعد ترس اجتماعی برابر ۱۹/۴۳، در بعد اجتناب اجتماعی برابر ۲۳/۱۵ و در بعد ناراحتی فیزیولوژیک برابر ۱۶/۱۲ است. اطلاعات به دست آمده همچنین نشان می‌دهند که میانگین نمره میزان انزوای اجتماعی در میان زنان مورد مطالعه برابر ۴۲/۲۷ است که این نمره در مقایسه با حد وسط میانگین میزان انزوای اجتماعی که ۳۶ بوده است، تا حد زیادی بالاتر است و حاکی از بالا بودن میزان انزوای اجتماعی در میان آنهاست. بین متغیرهایی چون سن ($r = -0.25$)، میزان تحصیلات ($r = -0.41$) و میزان درآمد ($r = 0.81$) نیز رابطه معنادار است.

نتایج حاصل از معادلات ساختاری نشان می‌دهد که مقدار کای اسکوتر CMIN در سه مرحله هر چند معنادار است، اما با توجه به حساس بودن آن به حجم نمونه و با توجه به حجم نمونه بالا در این مطالعه (۴۰۰ نفر) و همچنین، توجه به سایر شاخص‌های برازش شامل ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برابر ۰/۰۷۲، شاخص نیکویی برازش (CFI) برابر ۰/۹۰ و شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (PCFI) برابر ۰/۷۹۷ می‌توان چنین نتیجه گرفت که داده‌های گردآوری شده تا حد زیادی از مدل اندازه‌گیری و ساختاری حمایت می‌کند. به طور کلی، شاخص‌های برازش نشان می‌دهند که مدل ساختاری این پژوهش از وضعیت قابل قبولی برخوردار می‌باشند. از طرفی هم شاخص‌های جزئی برازش (نسبت بحرانی و سطح معناداری آنها) نشان می‌دهد که همه بارهای عاملی دارای تفاوت معناداری با صفر هستند. برآوردهای استاندارد برای ضرایب تأثیر و همچنین، بارهای عاملی نتایج نشان می‌دهد که اثر مستقیم هراس اجتماعی بر انزوای اجتماعی معنادار است.

نتایج به دست آمده از این مطالعه در راستای نتایج پژوهش چلبی و امیرکافی همسوست و با نتایج به دست آمده از پژوهش محسنی و همکارانش غیرهمسوست. اهمیتی که افراد

فضای شخصی، قلمرو و ازدحام، ترجمه: علی نمازیان، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

افضلی، محمد حسین. (۱۳۸۷). بررسی سبک‌ها و مکانیزم‌های دفاعی افراد مبتلا به اختلال وسواس بی‌اختیاری، اختلال اضطراب تعمیم یافته و اختلال هراس اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

پورشهریاری مه، سیما. (۱۳۸۶). «مقایسه افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی دانش‌آموزان دختر کاربر و غیرکاربر اینترنتی دبیرستان‌های تهران»، مجله مطالعات روان‌شناختی، سال سوم، ش ۲، صص، ۴۹-۶۴.

چلبی، مسعود و مسعود امیرکافی. (۱۳۸۳). «تحلیل چند سطحی انزوای اجتماعی»، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال پنجم، ش ۲، صص، ۳۱-۳.

دواس، دی‌ای. (۱۳۸۳). پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.

ستوده، هدایت الله. (۱۳۷۸). روان‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات آوای نور.

فتحی آشتیانی، علی. (۱۳۸۸). آزمون‌های روان‌شناختی: ارزشیابی شخصیت و سلامت روان، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.

فریزربی، دیوید. (۱۳۸۶). گنورک زمیل، ترجمه: جواد گنجی، تهران: گام نو.

لهسانی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۸۵). جامعه‌شناسی آبادان، چاپ دوم، تهران: کیان مهر.

محسنی، منوچهر، بهزاد دوران و محمدهادی سهرابی.

(۱۳۸۵). «بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای

اجتماعی کاربران اینترنت (در میان کاربران کافی

نت‌های تهران)»، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال

هفتم، ش ۴، صص ۷۲-۹۵.

مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵). «سالنامه آماری استان کرمانشاه»،

از گروه‌های اجتماعی می‌تواند زمینه تشدید موقعیت‌های اضطراب‌زا را برای زنان فراهم نماید. آنها در موقعیت‌هایی که امکان دارد از سوی دیگران مورد قضاوت و بررسی قرار گیرند، هراس دارند. آنها دائماً از آن بیم دارند که مورد قضاوت، ارزشیابی، انتقاد، تحقیر و تمسخر دیگران واقع شوند. البته، اغلب مردم در موقعیت‌های خاص اجتماعی مانند صحبت در جمع و یا ورود به یک مکان مملو از افراد ناآشنا دچار خجالت و دستپاچگی شده، مضطرب می‌شوند. به تعبیر گافمن^۱ زنان غالباً از درگیری روان‌شناختی و موقعیت‌های اجتماعی عقب‌نشینی می‌کنند یا کنارزده می‌شوند و مردان هدایت کارها را برعهده می‌گیرند.

یکی از محدودیت‌های این مقاله، عدم تمرکز بر روی مسائل قومی و قبیله‌ای است که به عنوان عاملی اساسی در انزواطلبی میان زنان روستایی نقش دارد. شاید نقش این عامل در این مقاله به عنوان متغیری غیرمستقیم و کم‌رنگ اعمال شده باشد، اما پیشنهاد می‌شود مشابه این مطالعه با تأکید بر نقش مسائل قومی و قبیله‌ای انجام پذیرد.

با توجه به اینکه یکی از ابعاد هراس اجتماعی، اجتناب اجتماعی است، بسیاری از پاسخگویان نسبت به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی روستا اجتناب می‌ورزیدند و این عامل مهمی در انزواطلبی آنان بود، لذا پیشنهاد می‌شود با اطلاع رسانی قوی و مناسب می‌توان آنها را هرچه بیشتر در فعالیت‌های اجتماعی وارد کرد و از گریزپذیری آنها جلوگیری کرد.

شایان ذکر است که با تشکیل و تأسیس تشکل‌های مردمی، انجمن‌ها، کلاس‌های آموزشی و تشکیل تعاونی‌ها و ... می‌توان تا حد زیادی روستاییان و به خصوص زنان را وارد عرصه مشارکت‌های اجتماعی در روستاها نمود.

منابع

آلتمن، ایروین. (۱۳۸۲). محیط و رفتار اجتماعی: خلوت،

^۱ Goffman

- Validation of the Friendship Scale", *Social Indicator Research*, Vol. 77, No. 3, pp. 521-548.
- Hortulanus, R. Machielse, A. Meeuwesen, L. (2006) *Social Isolation in Modern Sociology*, New York, Rutledge.
- Lin, N. (1974) "*Foundation of Social Research*", New York: MC Grew. Hill.
- Locher, J. L. Ritchie, C. H. Roth, D. L. Baker, P. S. Bonder, E. V. Allman, R. M. (2005) "Social Isolation, Support, and Capital and Nutritional Risk in an Older Sample: Ethnic and Gender Differences", *Social Science and Medicine*, Vol. 60, pp. 747-761.
- Roberts, Ken. (2006) *Leisure in contemporary Society*, London, UK.
- Seeman, Melvin. (1983) "The Signal of 68: Alienation in Per-crisis France", *American Sociology Review*, Vol. 37, No. 4.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان کرمانشاه:
معاونت آمار و اطلاعات.
- Burholt, V. Wanger, G. Lamura, G. Paulsson, C. van der Meer, M. Ferring, D. and Glueck, J. (2003) European study of adult Well-Bing Comparative Report on Social Support Resource: Report to European Commission, Brussels, Center for Social Policy Research and Development, Institute for Medical and Social Care Research, University of Wales, Bangor.
- Christina, V. Scambler, S. and Bond, J. (2009) *The Social World of Older People*, Mc Grew Hill.
- Conor, K. M. Davidson, J. R. Churchill, L.E. Sherweed, A. Foa, E.B. (2000) "Psychometrics of the Social Phobia Inventory (SPIN)". *The British Journal of Psychiatry*, Vol. 176, pp. 379-386.
- Hawthorne, J. (2006) "Measuring Social Isolation in Older Adults: Development in initial

